

DENİZLİ-ÇAL ALFAKLAR'DAKİ SON KEPENEK USTASI: HÜSEYİN ÖKSÜZ VE ÇALIŞMALARI

LAST KEPENEK MASTER IN DENİZLİ-ÇAL ALFAKLAR: HÜSEYİN ÖKSÜZ AND WORKS

Ayşegül Koyuncu Okca*

Öz

Bu çalışmada Denizli-Çal Alfaklar'daki son kepenek ustası Hüseyin Öksüz'ün hayatı özelinde kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekleri icra eden ustaların durumu ele alınarak Hüseyin Öksüz'ün kepenek üretim tekniği konu olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacı ise Denizli'de yaşayan ve günümüzde keçe üretimini gerçekleştiren tek ve son usta olan Hüseyin Öksüz'ün tanıtılması, literatüre kazandırılması ve keçecilik mesleği içerisindeki yeri ve önemini ortaya koymaktır. Çalışmanın gerçekleşmesinde öncelikli olarak literatür taraması gerçekleştirilmiş daha sonra alan araştırma yapılarak gerekli verilere ulaşılmıştır. Anadolu'da keçecilik mesleğini sürdüren diğer keçe ustaların durumları ile Hüseyin Öksüz'ün durumu hakkında karşılaştırma yapılmıştır. Hüseyin Öksüz'ün kepenek yapım aşamaları fotoğflanarak belgelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Geleneksel Meslek, Keçe, Kepenek, Hüseyin Öksüz.

Abstract

In this study, the case of the masters who performed traditional professions that were about to disappear in the life of Hüseyin Öksüz, the last roller shutter master in Denizli-Çal Alfaklar, was taken into consideration and the shutter production technique of Hüseyin Öksüz was chosen as a subject. The aim of the study is to introduce Hüseyin Öksüz, who is the only and the last master who lives in Denizli and produces felt today, to bring it to the literature and to reveal his place in this profession. In the realization of the study, the field research was carried out and a verbal interview was made with Hüseyin Öksüz and the observation technique was used. In addition, by scanning the literature, a comparison has been made with the situations of other felt masters who continue the felting profession in Anatolia. The shutter construction stages of Hüseyin Öksüz have been photographed and documented.

Keywords: Culture, Traditional Occupations, Felt, Kepenek, Hüseyin Öksüz.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 02.02.2022- Kabul tarihi:28.05.2022.

*Doç., Pamukkale Üniversitesi, Denizli Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü, aysegulkoyuncu@pau.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1060-0280>.

1. Giriş

Basit araç ve gereçler kullanılarak yapılan, yapan ustanın mahareti ile şekillenen ve teknik açıdan genellikle geçmişten gelen bilgileri ve kültürel birikimleri kullanarak ortaya çıkan geleneksel kültürü (Barışta, 2005:15) yansıtan (sosyal, kültürel, ekonomik) ürünler geleneksel sanatlar olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel kültür ürünleri ihtiyaçlar doğrultusunda doğmuş, dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerine göre şekillenmiş ve geleneğin taşıyıcıları olan ustalar tarafından büyük bir emek harcanarak oluşturulmuş oldukları için yaşatılmalıdırlar. Bu yüzden geleneksel sanatlar geçmişten geleceğe sürdürülebilirliğini tamamen geleneklerden alarak sağlamaktadır.

Çevresel şartlara göre şekillenen, ortaya çıktığı toplumun duygu ve düşüncelerini, sanatsal tercihlerini ve dönemin kültürel izlerini geleneksel nitelikler kazandırarak ortaya çıkan ürünlerin varlığı o toplumun zenginliğini ifade etmektedir. Anadolu geleneksel kültür ürünleri ve bu ürünlerin ortaya çıkmasında etkin rol oynayan ustaları ile oldukça zengin bir yelpazeye sahiptir. Bu ustalar sadece geleneksel sanat ürünlerini ortaya koymakla kalmaz aynı zamanda yapmış oldukları ürünler ile yüzlerce yıllık geleneksel sanatı tanıtıp, gelecek kuşaklara aktarılmasında rehberlik eden köprü vazifesini de görmektedir.

Günümüzde hızla ilerleyen bilim, sanayi, teknoloji ve iletişim araçlarındaki değişim ve gelişimler toplumun ve bireylerin yaşamsal ihtiyaçlarında da değişiklikler yaşanmasına neden olmuştur. Bu yüzden geleneksel üretimlerin devam edebilmesi için çağa ayak uydurması ve oluşacak ihtiyaçlara cevap vermesi gerekmektedir.

Gelenekler zaman içerisinde günün şartlarına uyarak değişim ve dönüşüme uğramak zorundadırlar. Her yaşanan dönem geçmişten alınan kültürel birikim ile beslenir ve günün şartlarına uyum sağladığı ölçüde yaşamını var eder. Geçmişin gelenekleri değişime uğrayarak günümüze uyarlandığı sürece varlığını devam ettirebilir (Demir, 2012:188). Modern ve gelenek kavramı zaman boyutunda ele alındığında, bugünün gerisinde kalan her şeyi geleneksellik kapsamında incelemek gerekir. Bu durumda, her sanat yapıtı döneminde moderndir. Ancak, kendi gerisinde kalan donmuş kalıpları sürdürmekteyse ve geleceğe yönelik bir kaygı

taşıyorsa, o yapıtı modern olarak nitelendirebilmek de mümkün değildir (Genç ve Tezcan, 2015:147).

Toplumun ve bireylerin yaşam biçiminde meydana gelen değişiklikler ve gelişimler geleneksel kültürü yozlaştırmadan yaşatabildiği ölçüde değerlidir. Çünkü gelenekler kuşaktan kuşağa, anadan-kıza, babadan-oğula, ustadan-çırağa belli kurallar çerçevesinde aktarılabilirse gerçek değerini koruyabilir. İnsan gittiği her yere ve egemenlik kurduğu her alana geleneksel sanatları ve bu sanatlara ilişkin kültürünü de taşıdığı ölçüde var olmuştur (Arlı, 2003:67).

IX. yüzyılda başlayarak küçük gruplar halinde, XI. yüzyıldan itibaren de büyük gruplar halinde Orta Asya'dan Anadolu'ya göç etmeye başlayan Oğuz ve Türkmen Boyları günümüz Anadolu coğrafyasının kültürel zeminini oluşturmuştur (Erden, 1999:4). Yaşamlarını hayvancılığa bağlı olarak şekillendiren Türkler tarihsel süreç içerisinde yünü ustalikle elbise, çadır örtüsü, çorap, çizme, başlık, kundak, yer yaygısı ve eğer örtüsü gibi birçok ürünün yapımında hammadde olarak kullanmışlardır. Çadırın içerisinde dokuma, çadırın dışında da yün boyayıp keçe yapmışlardır (Diyarbakirli, 1972:47).

Zengin kültürel yapı içerisinde bulunan Anadolu'da çok çeşitli meslek ve uğraşlar geçmişten günümüze icra edilerek varlığını sürdürmüştür. Bu meslek ve uğraşlar arasında dönemin şartlarına ayak uyduramayanlar yok olmuş ya da yok olma tehlikesi ile yüz yüze gelmiştir. Günümüze ulaşmış ancak yok olma tehlikesi ile yüz yüze gelmiş olan geleneksel mesleklerden birisi de keçeciliktir. Yünün elle ve diz ile sadece dövülerek belli bir süre sıkıştırılması ile elde edilen (Akçaöz, 2001:10) keçe bilinen ilk tekstil hammaddelerinden birisidir.

Keçecilik Anadolu'ya, Orta Asya'dan gerçekleştirilen göçler sayesinde Selçuklu Türkleri vasıtası ile gelmiştir (Beğiç, 2012:218). Keçe başlangıçta insanoglunun barınma ve giyinme ihtiyacını karşılamıştır. Sıcak su ve sabun yardımı ile yün liflerinin nemli bir ortamda sıkıştırılması ile ortaya çıkan atkı ve çözümlü olmayan bir tekstil ürünü olan keçe en eski ve en basit tekstil ürünü olarak adlandırılmaktadır. Çok çeşitli alanlardaki ihtiyaçlara cevap verebilen keçe Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya gerçekleştirdikleri büyük göç sayesinde yerleşik hayata

geçiş ile kişisel kullanım için gerçekleşen üretimlerin yanı sıra meslek olarak icra edilmeye başlamıştır.

Türkler tarafından dünyaya armağan edilen keçecilik mesleği içerisinde kepenek yapımı ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü hayvancılığa dayalı olarak sürdürülen yaşam biçiminde hayvansal kaynaklı hammaddelerin kullanılarak üretimler yapılması ve bu üretimlerin günlük hayatta kullanılması kendi kendine yeten bir toplum modelini geliştirmiştir. Keçeciliğin meslek olarak icra edilmeye başlanması ile ahilik teşkilatı kurulmuş ve bu mesleğin kuralları kayıt altına alınmış ve ustaların belli kurallara göre yetiştirilmeleri için gerekli tedbirler alınmıştır. Geleneksel olarak üretimi gerçekleştirilen keçelerin Orta Asya'dan Anadolu topraklarına uzanan tarihsel süreçte, toplumda gördüğü işlevselliğe bağlı olarak sürdürülüyor olması, köklülüğünü ortaya koymak açısından önemlidir (Begiç, 2014:5).

Bu çalışmada Denizli-Çal Alfaklar'daki son kepenek ustası Hüseyin Öksüz'ün hayatı özelinde kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekleri icra eden ustaların durumu ele alınarak Hüseyin Öksüz'ün kepenek üretim tekniği konu olarak seçilmiştir. Çalışmanın amacı ise Denizli'de yaşayan ve günümüzde keçe üretimini gerçekleştiren tek ve son usta olan Hüseyin Öksüz'ün tanıtılması, literatüre kazandırılması ve keçecilik mesleği içerisindeki yeri ve önemini ortaya koymaktır. Çalışmanın gerçekleşmesinde öncelikli olarak literatür taraması gerçekleştirilmiş daha sonra alan araştırma yapılarak gerekli verilere ulaşılmıştır. Anadolu'da keçecilik mesleğini sürdüren diğer keçe ustaların durumları ile Hüseyin Öksüz'ün durumu hakkında karşılaştırma yapılmıştır. Hüseyin Öksüz'ün kepenek yapım aşamaları fotoğflanarak belgelenmiştir.

2. Denizli-Çal Alfaklar'daki Son Kepenek Ustası: Hüseyin Öksüz

Çağdaş bilim ve teknoloji son yüz yıldır gelişmekte olan dünyada daha iyi yaşam şartlarının oluşmasına önemli katkılarda bulunmuş olmakla birlikte, kaçınılmaz bir şekilde üçüncü dünya toplumlarının zanaatçı ustalarının meslek hayatlarına olumsuz etki yapmıştır. Ekonomik gelişmenin “evrensel ve evrimsel” kavramları gibi, endüstrileşme sürecinin “küreselleşmesi” bir yandan şiddetli çevresel krize ve gelişmekte olan toplumların gereksinimlerinin bilim insanları ve çağdaş bilimlerden uzaklaşmasına yol

açmış diğer yandan birçok geleneksel sanatları ve zanaatları ortadan kaldırmıştır (Danışman, 2005:235). Sanayi devrimi ile endüstriyel üretimin hız kazanması sonucunda Türk toplumunun kültürel, sosyal ve ekonomik hayatına damgasını vuran birçok ürün olumsuz yönde etkilemiştir. Yaşanan bu köklü değişim ile geleneksel bilgi ekseninde işleyen beceri temelli mesleklere, geleneksel arka planı olmayan ve kimi zaman hiçbir beceri gerektirmeyen modern kentsel mesleklerin eklenmesi, meslek olgusunun kapsam ve mahiyetini tüm yönleri ile değiştirmiştir (Aça, 2015:124).

Her mesleğin bir piri olduğu bilirse ve dilden dile geçen efsanevi anlatılar ile yaşatılsa da o mesleği yaşatan en önemli unsur ustalardır. Ustalar maharet ve bilgilerini çıraklarına öğreterek geleneğin sürdürülmesini sağlarlar. Günümüzde kültürel, sosyal ve ekonomik değişimlere bağlı olarak geçmişte önemli ölçüde faaliyet gösteren meslekler önemini kaybetmiş olsa da yaşayan ustaların varlığı, bu geleneğin ustalarına UNESCO tarafından “Yaşayan İnsan Hazineleri” sistemi vasıtası ile somut olmayan kültürel miras üreten zanaatkârlara oldukça yoğun ilgi gösterilmektedir (Oğuz, 2013:39). Her meslek grubunda olduğu gibi keçecilik mesleğinin de kendine özgü kuralları ve usta-çırak ilişkisi bulunmaktadır. Keçecilik kırsal alanda yaşamlarını sürdüren kişilerin durağan iş gücünü harekete geçiren, kendi ihtiyaçlarını üretmeye fırsat veren, ürünlerin satımı ile de aile ve ülke ekonomisine katkıda bulunan (Gürtanın ve Kaya, 1978:25-30) bir meslektir.

Tarihsel süreçte keçenin çadır (yurt), yaygı, çorap, çizme, başlık, at eyerleri ve çeşitli süs eşyalarının yapımında kullanıldığı bilinmektedir. Tüm bu kullanım alanlarının yanında Selçuklu Türkleri genellikle çobanların giydikleri bir üst giysi yapımında da keçeden yararlanmışlardır (Başar Ergenekon, 1999:30). Selçuklular Döneminde elbise yapımında ipek, pamuk ve devetüyü kullanılırdı. Koyunyünü ise elbise üretiminde son sırada yer alırdı. Çünkü koyunyünü dokuma kumaş yapımından çok keçe (Köymen, 1971:2) özellikle de kepenek yapımında kullanılırdı.

Kepenek olarak adlandırılan bu giysi Anadolu'da ilk akla gelen keçe ürünlerden biri olma özelliğini taşımaktadır. Çobanın evi olarak nitelendirilen kepenek kalın keçeden üretilir. Dikişsiz olarak üretilen kepenek biri sırt, ikisi ön üç parçadan oluşur, kolsuzdur ve omuzlara alınarak giyilir. Boyun ve baş dışında kalmak üzere vücudu bir kabuk gibi saran ve önünde düğmesi bulunmayan kepenegın boyu, giyen kişinin diz kapağını geçer (Begiç, 2012:219). Bazılarında ise

şapka vardır. Desenli ya da desensiz olarak üretilmektedir. Genel olarak basit bir forma sahip olan kepenekler küçük detayları sayesinde ayırt edilebilmektedir. Desenli çeşitlerinde yalnızca yazı ya da yazının yanında doğadan esinlenerek geometrik, stilize bitkisel ve soyut figürler bulunmaktadır. Bu desenler genellikle göğüs kısmına ya da tam sırt kısmına gelecek şekilde üretilmektedir. Açık havada hayvan otlatan çobanların kötü hava koşullarında sıcaktan ve soğuktan korunurken aynı zamanda ıslanmasını da önlemektedir. Bu özelliklerinin yanı sıra üzerinde yılan, akrep vb. sürüngen hayvanların yürütmesine engel olur ve bu hayvanların zarar vermesine karşın bir kalkan vazifesi de görmektedir. Bu yüzden kepenek çobanların dört mevsim, gece gündüz sürekli kullandıkları bir giysi olmuştur. Kepenek Anadolu'daki hayvancılığın yaygın olarak yapıldığı tüm yerleşim yerlerinde çobanlar tarafından kullanılır.

Geleneksel tekniklerde kepenek üretimi ise köylerdeki keçe ustalarının yüzlerce yıllık bilgi birikimi ve tekniklerine bağlı kalarak imalatını sürdürdükleri eşsiz birkaç üründen sadece biridir (Hellier, 1992:43). Bu yüzden geleneksel mesleklerin sürdürülebilirliği onu icra eden ustaların ömrü ile kısıtlı olmamalıdır.

Anadolu'nun çeşitli yerleşim merkezlerinde (Konya, İzmir-Tire-Ödemiş, Manisa-Akhisar-Kula, Isparta-Yalvaç, Şanlıurfa, Afyon, Çorum, Diyarbakır, Kahramanmaraş, Uşak, Bursa, Mardin, Kars) üretimlerini sürdüren keçe ustaları bulunmaktadır (Begiç 2012:217). Geleneksel keçe ustaları tarafından bu mesleğin pirleri olarak Afyon'da Ebu Said Rubbani, Balıkesir'de Ebu Said, İzmir-Tire'de Eyüp Şuayip Mebbah ve Abdulmuttalip, İzmir-Ödemiş'te Hallac-ı Mansur, Akisar'da Seyit Rabban, Kula'da Ebu Said Rabbani, Konya'da Heyril Paril Sultan olduğu ifade edilmektedir (Begiç, 2017:75).

Ege Bölgesinin önemli kültür, tarım ve sanayi kenti olan Denizli özellikle tekstili ile ön plana çıkmaktadır. 1923-1938 yılları arasında Denizli ve çevresinde tarım ve hayvancılık ürünleri işleyerek, Denizli sanayisinin ve ekonomisinin gelişmesine yardımcı olan çeşitli geleneksel mesleklerin; el dokumacılığı, debbağat (dericilik) ve mutaflik (her çeşit dokumacılık) olduğu bilinmektedir (Genç vd., 2017:357). Ancak bu sanayi kentinde geleneksel üretimler mesleğin son icracıları tarafından sürdürülme çabasıdadır. Türk halk kültürünün dinamikleri arasında önemli bir yere sahip olan Denizli'nin Çal ilçesi dalgalı bir arazi yapısına sahiptir. Bu yüzden koyun yetiştiriciliği için oldukça elverişlidir. İlçenin en önemli geçim kaynakları arasında koyun

yetiştiriciliği ilk sıraları almaktadır (Koyuncu Okca, 2015:489-506). Bu coğrafyanın koyun yetiştirmek için yaratıldığı söylenmektedir.

Geleneksel keçecilik mesleğinin gün geçtikçe zenginliğini kaybetmesindeki en önemli unsur ustaların yaşlanmaları ya da bu hayattan göçüp gitmeleridir. Durum böyle olunca atölyelerde üretimi gerçekleştirecek kimsenin bulunmaması bu meslekleri olumsuz yönde etkilemektedir. Çal merkezine 5 km uzaklıkta bulunan Alfaklar'da keçe yapımı, kepenek üretimi ve hallaçlık mesleğinin Selçuklular Dönemi'nde Türkmen boyları ile başladığı (Hallaç, 2018) söylenmektedir. 1970'li yıllarda Denizli-Topraklık Mahallesi'nde yaklaşık olarak 15 dükkânın keçecilik ile uğraştığı (Türktaş, 2004:18), keçeciliğin mesleğinin yaygın olduğu dönemlerde 150-160 hane olan Alfaklar'da 50-60 kişinin keçecilik mesleğini yaptığı (Akçaöz, 2001:10), 2000'li yıllarda ise aile işletmesi şeklinde 4 keçe atölyesinde 15 kişinin çalıştığı bilinmektedir (Seyirci ve Topbaş, 1999:587). Geçmişte Alfaklar'ın temel geçim kaynakları arasında tarım, diçcilik ve keçecilik ilk sırada yer almaktayken, günümüzde yaşayan iki ustası bulunmakta ve bu ustalardan sadece bir tanesi tarafından keçecilik sürdürülmektedir. Hüseyin Öksüz Denizli-Çal-Alfaklar'da mesleğini icra eden tek ve son kepenek ustası olma özelliğini taşımaktadır (Görsel 1).

Görsel 1. Denizli-Çal-Alfaklar'daki Tek ve Son Keçe Ustası Hüseyin Öksüz.
Ayşegül KOYUNCU OKCA, 2018.

Alfaklar'da 1965 yılına kadar tamamen yoğun emek harcanarak üretimi gerçekleştirilen keçe elektriğin gelmesi ile değişime uğramıştır. İlk keçe tepme makinesini Hatip Hüseyin isimli keçe ustası 1965 yılında satın almıştır. Bunu gören diğer keçecilerin de makine alması ile tamamen el ve diz ile yapılan keçelerin yerini günümüzdeki basit yapılı teknoloji olarak adlandırılan yani makineler yardımı ile üretilen keçeler almıştır (Akçaöz, 2001:11). Denizli'de 1985 yılından sonra geleneksel tekniklerde keçe üretimi tamamen durmuş, tepme işleminde makine kullanımı artmıştır (Türktaş, 2004:18). Günümüzde bu mesleği icra eden sadece Hüseyin Öksüz'ün kalmış olması bu çalışmayı ayrıca önemli ve özgün kılmaktadır.

1965 doğumlu olan Hüseyin Öksüz Alfaklar'daki son keçe ustasıdır. Bu mesleğe babası Osman Öksüz'ün yanında 13 yaşında çırak olarak başlamıştır. Asıl geçim kaynağı keçecilik olan Hüseyin Öksüz kepeneg'in yanı sıra sipariş üzerine semer ve sırt keçeleri (bel fitiği olanlar için) yapmaktadır (Koyuncu Okca, 2018:108). Ailesini geçindirecek yeterli kazancı bu meslekten sağlayamadığı için ayrıca çiftçilik ile de uğraşmaktadır. Yeterli kazancı sağlamış olsa çiftçilik yapmayı tercih etmeyeceğini de özellikle vurgulayan Hüseyin Öksüz aslında keçecilik mesleğine olan tutkunluğunu da dile getirmektedir (Öksüz, 2020).

Tüm Batı Anadolu'da olduğu gibi Alfaklar'da da ilkbahar kırımından elde edilen liflere "yapağı", sonbahar kırımından elde edilen liflere ise "hakiki yün" adı verilmektedir (Anmaç, 2004:85). Ayrıca Anadolu'nun çeşitli yerleşim yerlerinde olduğu gibi kırımından sonra elde edilen temizlenmemiş liflere "yapağı", yıkanıp temizlendikten sonraki haline "yün" denildiği de bilinmektedir.

Keçe yapımında her koyunun yünü kullanılmamaktadır. En kaliteli keçe kuyruklu koyunların kırımından elde edilen liflerin kullanıldığı keçelerdir. Kuyruksuz koyun ırklarının lifleri keçe yapımına elverişli değildir. Koyunlar kışı kapalı ortamlarda geçirdikleri için yapağılar sert, kirli, sarımtırak renkte (yıkansalar bile renkleri sarıdır), elastikiyeti az ve kaba olur. Ayrıca kötü kokarlar. Kış boyunca koyunun sırtında bulunması nedeni ile hakiki yün adı verilen liflerden daha uzun liflere sahiptir ancak kaba ve elastikiyeti azdır. Temizlendikten sonra bile hakiki yün adı verilen liflerin kalitesinde olmadığı için keçe yapımında tercih edilmezler (Anmaç, 2004:80-90).

Keçe yapımında güz yünü yani sonbahar kırımından elde edilen yünler kullanılmaktadır. Yazın güneşi alan elyaflar kalınlaştığı için kepenek yapımında güz yünü tercih

edilir (Genç, 2021). Hüseyin Öksüz keçe yapımında Uşak ve Denizli-Tavas yörelerinde yetişen koyunların yünlerini tercih etmektedir. Bu koyunlar dağlarda otlağığı için yün kalitesi daha yüksektir. Ovada gezen koyunların yünleri keçeleşme işlemi sırasında kendisini toparlamaz. Kırkım işleminden sonra yıkanan yünler ve kirli yünler keçe yapımında kullanmamaktadır. Bu yüzden yünlerin koyunun sırtında iken yıkanmasını ve kirlerinden arındırılmış olmasını tercih edilmektedir (Öksüz, 2018).

Sonbaharda kırkımı yapılan yünler ise yazı açık havada otlayarak geçiren koyunların sırtından elde edilmesi nedeni ile daha kısa, beyaz renkte ve daha elastik bir yapıya sahiptir. Sonbahar yünleri kırılmadan önce koyunun sırtında iken yıkandığı için kırkım sonrası hemen işlenmeye elverişli bir haldedir. Keçe yapımında bir yaşını geçmiş anaç koyunlardan elde edilen liflerin daha çok tercih edilmesinin nedeni ise bu liflerin daha yumuşak ve elastik olmasıdır (Koyuncu Okca, 2018:105-110).

Sonbahar liflerinin daha kaliteli olmasının sebebi yazın açık havada otlayan koyunlar sırtlarında bulunan yünleri çeşitli yerlere (dikenlere, tellere, çalılara) takmalarından dolayı uzun ve kalitesiz liflerden arınmış olmasıdır. Koyunlar kene, bit ve benzeri hayvanlardan korunmak için içerisine kimyasal maddelerin konulduğu sular ile yıkanır ve geriye kaliteli lifler kalmış olur. Bu yıkama işlemi sonrasında hem zararlı hayvanlardan korunma sağlanmış olur hem de koyunun üzerinde bulunan yün yıkanarak temizlenmiş olur.

Sonbaharda kırılan yünler daha temiz ve ipeksi bir haldedir, bu yüzden kırkım sonrası hemen işlenmeye daha elverişli (Koyuncu, 2011:45) olduğu için keçe yapımında tercih edilmektedir. Hüseyin Öksüz son yıllarda istediği özellikteki yünleri temin etmekte sıkıntı çekmektedir. Çünkü yünlerin önceden satın alınıp depolanması gerekmektedir. Bütçesinin yettiği ölçüde stoklamış olmasına rağmen bazen kış ortasında yünleri bittiği için gelen siparişlere cevap verememektedir (Öksüz, 2020).

Keçe yapımında istenilen özellikteki yünlerin temin edilmesinden sonra yünler birtakım işlemlerden geçmektedir. Öncelikli olarak "didilerek" pisliklerinden ayklanır. Daha sonra yünü inceltmek için "atılır". Bu işleme "yün atımı" adı verilir. Geçmişte bu işlem yay vasıtası ile yapılırken, günümüzde bu işlem basit yapılı makinelerde yapılmaktadır. Hüseyin Öksüz'ün kendisine ait yün atım makinası bulunmaktadır. Bu yüzden istediği anda yünleri atmak için makinasını çalıştırırken aynı zamanda yatak-yorgan-döşek-yastık gibi günlük kullanım eşyası ya

da çeyiz amaçlı yün attırmak isteyenlerin taleplerini de karşılamaktadır (Görsel 2). Kepenek yapımı için çobanın boy ve kilo bilgilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Yaklaşık olarak 5,5 kg ile 6,5 kg arasında değişen yün ihtiyacı kepeneğin şapkalı olup olmamasına bağlı olarak da değişkenlik göstermektedir. Alfaklar'da geçmişten günümüze üretilen kepenekler şapkalı olarak yapılmaktadır.

Yünlerin serilmesi işlemi hasır üzerinde gerçekleşmektedir. Geçmişte saz saplarından yapılan hasırlar kullanılırken (33 adet saz saplarından hazırlanan çözü üzerine yine saz saplarından oluşan atkılar kullanılarak dokunan) günümüzde naylon hasırlar kullanılmaktadır. Hasır keçe yapılacak alana serilir ve üzerine "sepki" adı verilen basit bir araç yardımı ile yünler, yapılacak olan kepeneğin büyüklüğünün iki katı olacak şekilde yayılır (Görsel 3). "Sepki" yünün kalıba göre yayılırken tel tel olması (liflerin birbirinden ayrılması) için kullanılan üç, beş ya da yedi parmaklı el görünümüne sahip ağaç dallarından ya da ince tellerden yapılmış bir araçtır.

Kepenek yapımında kendine has geliştirdiği teknikleri olan Hüseyin Öksüz yün yayma işleminde kepeneğin ön yüzüne gelecek olan kısmını daha dar olacak şekilde yapmaktadır. Bunun nedeni ise dar tarafın geniş taraf üzerine kapatılarak birleştirmesidir. Bu aşama yapılırken ocakta bir güğüm içerisinde su ve eritilmiş sabun kaynatılır. Yün atım işleminin birinci aşaması tamamlandıktan sonra kaynatılan sabunlu sıcak sudan bir tas alınır ve küçük bir süpürge vasıtası ile yünlerin üzerine serpilir (Görsel 4).

Görsel 2-3-4. Yün Atımı, Yünün Yayılması ve Süpürge Vasıtası ile Yünlerin Üzerine Sabunlu Sıcak Suyun Serpilmesi. Ayşegül KOYUNCU OKCA, 2018.

Sabunlu suyu çeken yünlerin ince kalan kısımlarına ilave yün eklenir ve yeniden serpilir. Kenarlarda bulunan saçaklanmış yünler toparlanarak düzgün bir görünüm alması için iç tarafa bükülür ve hasır ile sarılarak rulo haline getirilir (Görsel 5) ve hasır içerisinde yer alan yünler dört-beş yerinden bağlanır (Görsel 6). Bu sarma işlemi yünlerin kaymasını engellemek için yapılır. Özellikle desenli keçelerin yapımından bu sarma işleminin daha dikkatli yapılması gerekir. Çünkü en küçük bir kayma desenin bozulmasına neden olur. Rulo haline getirilen ve etrafı bağlanmış olan hasır “tepme makinesine” yerleştirilir ve yarım saatten fazla teptirilir.

Görsel 5-6. Hasır ile Yünlerin Rulo Halinde Sarılması ve Bağlanması.
Ayşegül KOYUNCU OKCA, 2018.

Tepme makinesinden çıkartılan hasır açılarak tek parça halinde olan keçe ikiye katlanır. Bu şekilde kepenegİN ön ve arka yüzeyi oluşturulur. İkiye katlanan keçenin arasına naylon çuval yerleştirilir. Bunun nedeni ise tepme makinasında iki yüzeyin birbirine kenetlenmesini-kaynaşmasını-keçeleşmesini önlemektir. İkiye katlama esnasında omuz kısmı oluşmuş olur. Kenar kısımları ise el ile ovuşturulur. Bu işleme “çatma” işlemi denir. Böylelikle kepenegİN ön-arka yüzeyi birleştirilir. Keçenin ikiye katlanması ile kepenegİN omuz kısmı, ön-arka yüzeyin el ile

ovuşturularak birleşmesi ile dikiş kullanmadan yan kısımları oluşturulur. Genel olarak ortaya çıkan kepenegin üzerinde ince kalan kısımlara yeniden yün atım işlemi gerçekleştirilir. Bu aşamada kepenegin şapkası için de yün atılır. Şapka yapımında genellikle koyu renk yünler tercih edilir. Keçe üzerine motif ya da yazı yapılması için ince olarak üretilen renkli keçe parçalarına “ben” adı verilir. Özellikle koyun yünü gibi hayvansal lifler genelde lifin kendi doğal renginde kullanılmaktadır. Bu renkler tonlarına göre ayrıştırılır. Örneğin; kıızıdan kahverengiye, griden ve siyaha kadar oldukça fazla seçeneğe sahiptir (Böhmer, 2002:98).

Anadolu’da bitki kullanılarak boyama yapımı çok eskilere dayanmaktadır. Osmanlılar Döneminde halıcılık ve kilimcilik gibi el sanatları ile uğraşılan yerlerde boyacılık yapılmış, boya bitkileri yetiştirilmiştir (Genç, 2014:177). Özellikle bitkisel ve böcek kökenli boyarmadde kaynaklarının boyamada kullanılmaya başlaması ile beyaz yünlerin istenilen renkte boyanması da mümkün olmuştur (Genç, 2020:35). Hüseyin Öksüz keçe parçalarını Denizli Kaleiçi Çarşısından satın aldığı paket boyalar ile renklendirmektedir (Görsel 7).

Görsel 7. İnce Keçe Parçalarının Paket Boyalar ile Renklendirilmesi.
Ayşegül KOYUNCU OKCA, 2021.

Keçe üzerine yapılan motif ve yazının kaymaması için sabunlu kaynar su, motifli ya da yazılı kısma serpilir. Ben adı verilen keçe parçaları bu aşamada da çok fazla su çekerler. İkinci kat yün atımından sonra kepenek tekrar hasır ile sarılarak rulo haline getirilir ve yine aynı şekilde bağlanarak tepme makinesinde 50 dakika daha teptirilir. Tepme makinesinden çıkartılan kepenegın şapkası aynen kenar kısımlarda olduğu gibi çatılarak birleştirilir ve kepenegın iki ön kısmının oluşması için tam ortadan bıçak ile kesilir (Görsel 8). İki kat olan kepenegın ön kısımlarının ortaya çıkması ile içerisindeki naylon çuval (Görsel 9) çıkartılır (Koyuncu Okca, 2018:105-110). Bir sopa yardımı ile kepenegın yan kısımları hafif bir şekilde dövülür ve dikiş olmayan kenarların tam olarak oturtulması sağlanır (Görsel 10).

Görsel 8-9-10. Kepeneğin İki Ön Kısımının Oluşması İçin Kesilmesi, İçerisindeki Çuvalın Çıkartılması ve Bir Sopa ile Kepeneğin Yan Kısımlarının Dövülmesi.
Ayşegül KOYUNCU OKCA, 2018.

Tepme işlemi sırasında dikkat edilmesi gereken tepme işleminin ne kısa olması ne de uzun olmasıdır. Çünkü tepme işlemi kısa olursa keçeleşme işlemi istenilen düzeyde olmaz, tepme işlemi uzun olursa bu sefer de iki kat arasındaki naylon çuvala rağmen iki kat birlikte keçeleşir (Öksüz, 2020).

Genel hatları ortaya çıkan kepenegin kenarlarında dışarıya sarkan yünler varsa düzeltilir ve kenarları “tokaç” yardımı ile düzleştirilerek-sağlamlaştırılarak boyun kısmının oyuntusu verilir. Her on dakikada bir yönü değiştirilir. Kepenek bir enine katlanır, bir boyuna. Bu şekilde yaklaşık olarak 2 saat daha tepme makinasında teptirilir. Tepme işleminin sonlarına doğru kepenek üçgen şekilde katlanır. Bu işleme “muska” adı verilir ve son bir kez daha teptirilir. Tüm aşamaları tamamlanan kepenegin alt kısmı bıçak ile kesilerek açılır. Omuzlarından bir sopa geçirilir ve bu sopaya bağlanan bir ip ile duvara asılır. Bu aşamada kepenegin daha pürüzsüz, beyaz ve parlak olması için kepenegin üzerinden su dökülür ya da bir hortum vasıtası ile yıkanır. Daha sonra kepenegin bünyesine çekmiş olduğu suların süzülmesi ve kuruması için duvara asılı bir şekilde bırakılır (Görsel 11).

Görsel 11. Yapım İşlemi Biten Kepeneğin Omuzlarından Sopa ile Asılması, Yıkınması ve Kuruması İçin Asılması.
Ayşegül KOYUNCU OKCA, 2018.

Kullanımda olmayan kepenek omuz başlarına bir sopa yerleştirilerek duvara asılır ve bu şekilde muhafaza edilir. Ayrıca kepenegin güvelenmesini engellemek için üzerine sinek zehiri sıkılır. Bu koruma tekniği sağlıklı olmayan bir teknik olsa da yörede en çok tercih edilen koruma tekniğidir.

3. Sonuç

Gelişmekte olan ülkelerdeki yüzlerce ve binlerce zanaatçı geleneksel hünelerini sürdürürebilmek için son mücadelelerini vermektedir. Elleri ile üreten bu insanlar, çağdaş endüstrilerin yarattığı hızlı değişime ayak uydurmaya çalışırken aynı zamanda gelişmekte olan toplumlar da zengin eko sistemlerinin yok edilmesine ve doğal çevrelerinin kirlenmesine katlanmak durumunda kalmaktadır (Danışman, 2005:235).

Günümüzde kepenek yapımı ile yaşamlarını sürdüren ustalar birçok sıkıntı ile karşı karşıyadırlar. Geleneksel olarak kepenek yapımıcılığı ile uğraşan ve zamana direnen ustalar halen Anadolu'nun çeşitli yerlerinde faaliyet göstermektedir. Bu ustalardan bazıları UNESCO tarafından geleneğin ustaları "Yaşayan İnsan Hazine" olarak tanımlanan sıfat ile onurlandırılmaktadır. UNESCO'nun bu tanımına göre "Yaşayan İnsan Hazine, somut olmayan kültürel mirasın spesifik elemanlarını yeniden yaratmak veya yorumlamak açısından gerekli bilgi ve becerilere yüksek düzeyde sahip kişilerdir" (Oğuz, 2008:5).

Geleneksel olarak üretimi gerçekleştirilen keçenin tarihsel süreç içerisindeki serüveni göz önünde bulundurulduğunda toplumların ihtiyaçlarını karşılamış olduğu ölçüde ve bu ihtiyaçları karşılama esnasındaki işlevselliği ölçüsünde değer görmüştür. Bu değer kuşkusuz farklı dönemlerde azalma ve artma göstermiştir.

Sosyo-kültürel yapı içerisinde değişen meslekler ve bu mesleklere bağlı olarak üretimi gerçekleştirilen ürünler de zaman içinde etkilenmiştir. Bu değişimler esnasında bazı ürünler ortadan kalkarken bazıları da işlev değiştirerek varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Geleneksel olarak üretimi gerçekleştirilen kepenek ise hayvancılığın ülkemizde her geçen gün azalması ile birlikte olumsuz açıdan etkilenmiştir. Teknolojik ve ekonomik şartlar nedeni ile hayvancılık giderek azalmış, buna bağlı olarak da keçe ve kepenek üretimi de olumsuz açıdan etkilenmiş ve talepler her geçen gün düşmüştür.

Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel mesleklerin tümünde olduğu gibi keçe ustalarının da sayısı tüm Türkiye'de hızla azalmaktadır. Geleneksel biçimleri aynen alarak seçilen bir üslubun teknik özelliklerini uygulamaya çalışmak, geleneksel olanın günümüze taşınması noktasında boşa uğraşmak gibidir. Geleneksel olanın gerçekliğinin arkasındaki düşünce arka planını özümsemek, bunları çıkış noktası olarak kabul ederek günümüz anlayışı içinde yorumlamak, geleneksel yapının günümüz çağdaş ortamına dönüştürülmesinin yoludur denilebilir (Genç ve Tezcan, 2015:150-151).

Geleneksel keçe üretimini gerçekleştiren ustalar çocuklarına mesleğin zorlukları, değişen sosyo-kültürel hayat içerisindeki geçmişteki saygınlığını yitirmiş olması ve bu meslekten yeterli kazancın sağlanamaması gibi nedenlerden dolayı yönlendirme yapmamaktadırlar. Çoğu ustanın çocuğu atölyeye dahi girmemektedir (Begiş, 2017:76).

Konu “Yaşayan İnsan Hazinesi” kapsamında değerlendirildiğinde toplumun bütün bireylerinden bir geleneksel sanat veya meslek dalının yok olmaması için geleneksel bir ustaya çırak olması beklenemez. Ancak, özellikle işsizlik oranı yüksek olan genç kuşağa bu alanlarda çalışmalar yapmaları önerilebilir ve gerekli yönlendirmeler yapılabilir. “Yaşayan İnsan Hazinesi” sistemi demek sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ket vurmamak anlamına gelmemelidir. Toplumun kültürünü korumak adına toplumu geriye gitmeye zorlamadan, günümüz şartları içerisinde, çağdaş yaşam koşulları dikkate alınarak, somut olmayan kültürel mirasın sanatsal ve mesleki birikimine sahip kişilerin bilgi ve becerilerini, teşvikler sayesinde göreceli olarak daha kolayca bulabilecekleri, çıraklarına aktarmalarının önünü açabileceği düşünülmektedir (Oğuz, 2008:10).

Yaşlı zanaatçı ustaları cesurca küreselleşmeye karşı durmaya devam etmekte, genellikle mesleklerinin güzel günlerindeki birikimleri sayesinde ayakta kalmaya gayret edip toplumsal baskılar ile geleneksel zanaatların ve teknolojilerin ilerdeki nesillere aktarılabilmesini umut ile beklemektedirler (Danışman, 2005:244).

Kapanan her geleneksel keçe atölyesi ile ustaların kültürel birikimleri de ustalar ile yok olmaktadır. Her ustanın kendine ait olan yorumu, yeteneği, motif ve desen belleği de kaybolmaktadır. Çünkü kayıt altına alınmayan her türlü geleneksel bilgi birikimi, mesleğin zenginliği ve derinliği ustalar ile yok olmaktadır. Bu yok oluş geleneksel Türk keçecilik sanatı ve Anadolu kültürü için çok önemlidir. Aktarılmayan kültürel bellek yok olma tehlikesindedir (Begiç, 2017:76).

Yakın geçmişte durma noktasına gelen keçecilik farklı açılardan gündeme gelmiş ve günümüz yorumları ile çeşitli tasarımlara konu olarak yeniden hayat bulmuştur. Ancak kepenek yapımı bilim, sanayi, teknoloji ve iletişim çağı ile yarışamaz duruma gelerek, hayvancılığın da git gide azalması ile gün geçtikçe kan kaybetmiştir. Geleneksel bir meslek olan keçeciliğin yeniden canlandırılması için çeşitli projeler yürütülmüş ve bir nebze de olsa bu meslek yok olmaktan kurtarılmıştır (Koyuncu Okca, 2018:106).

Geleneksel olarak üretimin devam ettiği Alfaklar'daki tek ve son usta olma özelliğini koruyan Hüseyin Öksüz'de diğer keçe üretim merkezlerinde gerçekleştirilen projeler gibi çeşitli projeler ile desteklenmeli ve bu usta hayatta iken bir çırak yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Aktaracağı bilgi ile tecrübeler geleneksel üretimler ve meslekler açısından değerlendirildiğinde

oldukça kıymetlidir. Bu aşamada en büyük sorumluluk yerel yönetimlere düşmektedir. Alfaklar'daki keçe ustasının kıymeti bir an önce bilinmeli ve onu destekleyen adımlar atılmalıdır.

Yörede yapılan çeşitli kültürel etkinliklerde çobanlara ödül olarak dağıtılan kepeneklerin Hüseyin Öksüz'ün ürettiği kepeneklerden olması ustaya büyük bir maddi destek olmasının yanı sıra etkinliğe katılan tüm çobanların kaliteli bir kepenek kullanımını sağlayarak aslında hedefine ulaşan bir reklam gibi değerlendirilmelidir. Ayrıca bu konuda çalışma yapan akademisyenler ile Hüseyin Öksüz'ün iş birliği ve günümüz tasarımları konusunda farklı ürünler yapması konusunda destek sağlanmalıdır.

Hızla ilerleyen teknoloji karşısında genç nüfus alternatif iş kollarına yönelmekte ve geleneksel zanaatçı ustalar yeni çıraklar yetiştirememektedirler. Günümüzde yaşayan ustaların hayatlarını kaybetmesi ile gelecekte bu meslekler ortadan kalkacaktır (Danışman, 2005:244).

Geçmişte Alfaklar'da geçimini keçecilik ile sağlayan ustalar hemen hemen tüm yörenin keçe ihtiyacını karşılamaktaydı. Talebin azalması ile yeni çırak ve usta yetişmediği için atölyelerin çoğu kapanmıştır (Akçaöz, 2001:10). Tek ve son usta olarak faaliyet gösteren Hüseyin Öksüz ise sipariş üzerine üretim yapmaktadır. Özel sipariş üzerine üretimini gerçekleştirmiş olduğu kepeneklerin yanı sıra kendi çabaları ile daha fazla kişiye hitap edebilmek adına küçük kepenek üretim denemelerini de gerçekleştirmektedir (Görsel 12). Ancak bu küçük kepeneklerde yeterince ivme kat edememiştir. Geçmişte Alfaklar'da yapılan keçelerin satışının sağlandığı bir çarşı bulunurken (Hallaç, 2018) günümüzde böyle bir çarşı durumu söz konusu değildir.

Görsel 12. Hüseyin Öksüz'ün Küçük Kepenek Üretim Denemelerini.
Ayşegül KOYUNCU OKCA, 2021.

Kepeneğin kaliteli olup olmadığını ömrü belirler. Kaliteli bir kepenek en az beş yıl kullanılabilir. Tabi bu beş yıllık ömrü kullanıcının kepeneği nasıl kullandığı ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Denizli ve civarındaki yerleşim yerlerine hizmet veren, günümüzde geleneksel anlamda kepenek üretimi yapan tek ve son usta olan Hüseyin Öksüz kepenek satın alanların pazarlık yapmalarından ve karşılaştırma yaparak fiyat kırmaya çalışmalarından rahatsızlık duymaktadır.

Bir kepeneği yapmak için yaklaşık olarak iki gününü harcayan Hüseyin Öksüz farklı yerleşim yerlerindeki ustaların yünü keçeletirmek için tutkal kullandıklarını bunun da kepeneğin ömrünü üç aya kadar düşürdüğünü dile getirerek aslında geleneksel teknikler ile yapılan kepeneğin ne kadar sağlam ve uzun ömürlü olduğuna vurgu yapmaktadır (Koyuncu Okca, 2018:110).

Kepenek yapımında tutkalın kullanılması Hüseyin Öksüz'ü bazen de olumlu yönde etkilemektedir. Çünkü daha önce uygun fiyata alınan tutkallı kepeneklerin ömrü üç ay gibi çok

kısa sürede dolduğu için Hüseyin Öksüz'ün geleneksel teknikler ile üretim yaptığı kepeneklere olan talebi ve değerini artırmaktadır.

Çal Aşağıseyit Sudan Koyun Geçirme ve Yörük Şenlikleri kepenek üretimi için önemli bir kültürel etkinliktir. Çünkü bu etkinliğe katılım sağlayan her yıl sayıları 30 ile 50 arsında değişim gösteren çobanlara yerel yönetim tarafından kepenek hediye edilmektedir. Ancak bu etkinliklere katılan çobanlara Alfaklar'da üretilen kepeneklerden (fiyatının fazla olması gerekçe olarak gösterilmektedir) dağıtmak yerine farklı yerleşim yerlerinde tutkal kullanılarak keçeleştirilen kepeneklerin dağıtılıyor olması Hüseyin Öksüz özelinde görünse de aslında Alfaklar keçeciliğine vurulan bir darbedir. Zaten tek ve son usta olarak mesleğini büyük bir seveda ile sürdüren geleneksel kültür taşıyıcısı Hüseyin Öksüz'e yerel yönetimlerin katkı sağlaması gerekirken farklı yerleşim yerlerinde üretilen ve tutkal kullanılarak keçeleştirmeyi hızlandıran ama kullanım ömrünü azaltan kepeneklerin ücret farkı gerekçe gösterilerek hediye edilmesi Alfaklar keçeciliğinin tanıtımına ve yaygınlaştırılmasına olumsuz etki etmektedir. Bu olumsuz etkinin yerel yönetimler tarafından fark edilerek Hüseyin Öksüz'e gereken desteğin sağlanması gerekmektedir.

Kaynakça

Aça, M. (2015). "Meslek Folkloru Araştırmaları Tarihine Bir Bakış-An Outlook on History of Occupational Folklore Studies", *Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 1.

Akçaöz, S. (2001). "*Çal-Alfaklar Köyünde Keçe Yapımcılığı*", Türk Halk Edebiyatından Derlemeler-1998, Ankara.

Anmaç, E. (2004). *Tekstilde Kullanılan Lifler, Özellikleri ve Kullanım Alanları*, İzmir.

Arlı, M. (2003). "Halkbilimi Müzeciliği ve El Sanatları", *Türkiye'de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi*, Başak Matbaacılık, Ankara.

Barışta, H. Ö. (2005). "*Keçe İşleri*", Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Sanat Eserleri Dizisi, Kozan Ofset, Ankara.

Başar Ergenekon, C. (1999). *Tepme Keçelerin Tarihi Gelişimi Renk Desen Teknik ve Kullanım Özellikleri*, Kılıçaslan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. Ankara.

- Begiç, H. N. (2017). *Türk Keçecilik Sanatı*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.
- Begiç, H. N. (2014). *Gelenekteki Değişim ve Keçecilik Sanatı*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Nebi Özdemir, Ankara.
- Begiç, H. N. (2012). "Konya Keçeciliğinde Çoban Kepeneği-Shepherd Kepenek in Konya Felting", *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 24, Sayı: 94. Böhmer, H. (2002). "Koekboya Natural Dyes and Textiles", Remhüb-Verlag, Ganderkese, Germany.
- Danışman, H. H. G. (2005). "Küreselleşme ve Zanaatçı-Teknoloji Ustalarının Çaresizliği", *Osmanlı Bilim Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 2.
- Demir, S. (2012). "Kültürel Bellek, Gelenek ve Halk Bilimi Müzeleri-Cultural Memory, Tradition and Folklore Museums", *Milli Folklor Dergisi*, Yıl: 24, Sayı: 95.
- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun Sanatı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Erden, Atilla (1999). *Anadolu Giysileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Dumat Ofset, Ankara.
- Genç, M. (2014). "Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kökboya ve Cehri ile İlgili Bazı Kayıtlar-In Prime Ottoman Archival Documents Some Records Relating Kokboya and Cehri", *Art-E Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 13.
- Genç, M. (2020). "Keçede Kökboya Kullanımı", *Folklor Akademi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 4.
- Genç, M., Öztürk, N. ve Çeliker, D., (2017). "Isparta'da Mutafılık ve Son Mutaf Nuri Akkulak-Mutafılık in Isparta and Last Mutaf Nuri Akkulak", *Art-E Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 20.
- Genç, M. ve Tezcan, V. (2015). "Gelenek ve Yenilik Kavramlarının Felsefi Tartışması Ekseninde Geleneksel Türk Sanatlarını Yeniden Düşünmek", *Kalemşi*, Cilt-Volume: 3, Sayı-Issue: 6.
- Gürtanın, N. ve Kaya, F. (1978). *Tepme Keçeler Üzerinde Kimi Fiziksel ve Kimi Kimyasal Araştırmalar*, Türk Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği Yayını, Ankara.
- Hellier, C. (1992). *The Last of The Felt Makers*, SkyLife.
- Koyuncu, A. (2011). *Belenbaşı Köyü (Buca-İzmir) Düz Dokumalarının Teknik ve Desen Özellikleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Danışman: Prof. Nuray Yılmaz, İzmir.

Koyuncu Okca, A. (2015). "Asırlık Bir Sevda Öyküsü: "Aşağıseyit Köyü Sudan Koyun Atlatma Yarışı ve Yörük Şenliği-An Age-Old Love Story: "Aşağıseyit Village Sheep Water Jumping Race And Nomad Festival", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Prof. Dr. Hacı Ömer Karpuz Armağanı Sosyal Bilimler/Social Science Sayısı*, Cilt-Volume: 10, Numara-Number:14.

Koyuncu Okca, A. (2018). "Alfaklar'da (Denizli-Çal) Kepenek Yapımı-Kepenek Production in Alfaklar (Çal-Denizli)", *X. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri-X. International Turkic Art, History and Folklore Congress/Art Activities (24-29 Nisan-April 2018 Kazan-Tataristan/Rusya-Kazan-Tatarstan/Russia)*.

Köymen, M. A. (1971). "Alp Ararlan Zamanı Türk Evi", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi (Malazgirt Zaferi Özel Sayısı)*, Sayı: III, Güven Matbaası, Ankara.

Oğuz, M. Ö. (2013). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.

Oğuz, Ö. (2008). "UNESCO ve Gelenegin Ustaları-NESCO et Maîtres de la Tradition", *Millî Folklor*, Yıl: 20, Sayı: 77.

Seyirci, M. ve Topbaş, A. (1999). "Anadolu'da Keçecilik", *Erdem*, Halı Özel Sayısı: III, Cilt: 10, Sayı: 30, Ankara.

Türktaş, M. (2004). "Denizli'de Keçecilik", *Geçmişten Günümüze Denizli Yerel Tarih ve Kültür Dergisi*, Sayı: 3.

Kaynak Kişi Künyesi

Hallaç E., (2018). Ethem Hallaç ile Çal-Alfaklarda yapılan görüşme, Denizli: 10 Mart.

Öksüz H., (2020). Hüseyin Öksüz ile Çal-Alfaklarda yapılan görüşme, Denizli: 18 Ağustos.

Genç M., (2021). Mustafa Genç ile yapılan görüşme, Isparta: 01 Aralık.

Görsel Kaynakça

Çalışmada kullanılan fotoğraflar Ayşegül KOYUNCU OKCA arşivinde yer almaktadır.